

Refleksionens omsættelighed
Om det filosofiske miljø
på Institut for Ledelse, Politik og Filosofi
ved Handelshøjskolen i København

Af Kim Gørtz

Denne artikel er skrevet i forbindelse med en forespørgsel fra filosofilærerforeningen for gymnasiet og HF. Jeg har valgt også at lade den udgive i WP-serien til almen morskabslæsning – og måske filosofisk eftertanke...

God fornøjelse

Introduktion

Inde i en baggård på Nørrebro ligger et hus. Når jeg går ind i den opgang, hvorpå der står 23B, befinder jeg mig på Handelshøjskolens område. Huset består af fem etager, hvoraf de fire danner de fysiske rammer for Institut for Ledelse, Politik og Filosofi (LPF). Som navnet på instituttet viser, er dette hus samlingspunktet for forskellige faglige discipliner og akademiske traditioner. Jeg aner en vis uoverensstemmelse der imellem, men samtidig muligheden for et frugtbart, gensidigt samarbejde. Jeg undres en smule over, hvad filosofi har at gøre på en handelshøjskole. På oversigtstavlen i opgangen kan jeg læse at receptionen befinder sig på 2. sal. Jeg går ind og spørger den venlige receptionist, hvor filosoferne sidder. Jeg bliver henvist til 3. sal. Der slår det mig, at gangene typisk minder om en universitær institution. Der er stille, og som jeg går ned ad det gule og brune korkgulv, skimter jeg – på min højre og venstre side – bag de halvåbne blå døre, små kontorer fyldt med bøger.

Min opgave er at finde ud af, hvad der kendetegner det filosofiske miljø her på stedet. Jeg har foretaget lidt research forinden og fundet ud af, at der på 3. sal sidder tre professorer, der alle er medlem af den på instituttet nyligt etablerede filosofigruppe. Jeg finder det derfor nærliggende at mødes med dem. Derudover har jeg besluttet mig for at tale med lederen for filosofigruppen og institutlederen i håbet om, at disse møder til sammen, kan give mig et billede af det filosofiske miljø og måske hjælpe mig til at forstå, hvorfor filosofi er interessant og relevant for en handelshøjskole – overhovedet. Jeg forstår at filosofigruppen i alt består af ca. 25 medlemmer. Det er derfor oplagt samtidig at få en fornemmelse for, hvad disse mennesker laver på dette sted. Denne artikel er baseret på møder med Professor Ole Fogh Kirkebyⁱ, Professor Ole Thyssenⁱⁱ, Professor Peter Pruzanⁱⁱⁱ, Lektor og gruppeleder for filosofigruppen Martin Fuglsang^{iv} og Lektor og institutleder Søren Wenneberg^v, samt indsamling af informativt materiale fra de 20 andre medlemmer af filosofigruppen^{vi}. Herved håber jeg at få svar på mit spørgsmål om, hvad der kendetegner det filosofiske miljø på Institut for Ledelse, Politik og Filosofi ved Handelshøjskolen i København.

Tre vigtige begivenheder – og noget egentligt dybereliggende

Det første jeg sætter mig for, er at finde de gode grunde til, at filosofi overhovedet kom på dagsordenen på Handelshøjskolen. Professor Peter Pruzan fortæller: ”*Det startede på den måde, at jeg tiltrådte som professor i foråret 1985. Jeg havde i mange år beskæftiget mig med bl.a. operationsanalyse, men det var klart for mig, at min interesse var bredere. Mange af de metoder og den type redskaber som jeg benyttede mig af, var en alt for stærk forenkling af virkeligheden. Det gik op for mig, at jeg i mit arbejde faktisk bidrog til noget, som jeg tog afstand fra. Der var en alt for stærk fokusering på vækst og et snævert økonomisk rationale. Jeg følte, at der var et behov for at udvide kendskabet til, hvordan man kunne tænke disse ting igennem. Det var derfor naturligt for mig, at der måtte ansættes en filosof. Jeg fik tilladelse til at slå en stilling op. Til min store glæde fik jeg tre fremragende ansøgninger, nemlig fra Ole Thyssen, Ole Fogh Kirkeby og Hans Siggaard Jensen^{vii}. Bedømmelsesudvalget, som bestod af Peter Kemp, Heine Andersen og mig selv, mente, at alle tre ansøgere var særdeles kompetente. Heldigvis var den daværende ledelse på Handelshøjskolen enig med mig i, at dette var en fremragende mulighed for at ansætte alle tre. Det var i foråret 1986. Alle tre viste sig at blive utroligt inspirerende og produktive for udviklingen.*”

I den forstand var Pruzan en slags fødselshjælper for, at der kom filosofi på Handelshøjskolen. Denne begivenhed var godt nok enestående, men det var ikke den eneste. Pruzan fortsætter: ”*Den næste begivenhed var FLØK^{viii}. Ideen til FLØK stammer fra en aften vist nok i forbindelse med Ole Thyssens 50’s års fødselsdag. På et tidspunkt kommer Hans Siggaard, som kan være en ganske ilter mand, pludselig over og siger: ‘For fanden Peter. Det er for galt. Nu skal vi ud af skabet. Nu skal vi gøre noget.’ Vi snakkede lidt om, hvordan vi kunne gøre det. Vi aftalte at mødes på mit kontor næste morgen. Vi designede FLØK-studiet fra scratch og havde ufattelige problemer med at få den gennemført, både her på Handelshøjskolen og i Ministeriet. Samme dag hvor det skulle vedtages i Fakultetsrådet, var det endnu usikkert, om det overhovedet ville blive vedtaget. Det viste sig heldigvis, da det kom til stykket, at der blev stemt for.*” Med FLØK blev filosofien på Handelshøjskolen således institutionaliseret. Pruzan markerer imidlertid en tredje og afgørende begivenhed, nemlig da det gamle Institut for Datalogi og Systemvidenskab – også kaldet DASY – blev opsplittet i takt med at Institut for Ledelse, Politik og Filosofi blev dannet.

Disse centrale begivenheder skal imidlertid ikke betragtes som isolerede fænomener. Grunden til at det overhovedet kunne lade sig gøre at få filosofi ind på Handelshøjskolen er, ifølge Pruzan, forårsaget af en dybereliggende faktor, nemlig ”at samfundet er ved at vågne op til, at vi - i vores iver efter at undgå kompleksitet, gennem at have enkelte målemetoder og afbildninger af, hvad succes er - er havnet i nogle helt uantagelig situationer, som virkelig forringer klodens og mange menneskers livskvalitet. Jorden er så at sige parat til at modtage den gødning eller det vand, der fik det hele til at spire. Så det har simpelthen været det rigtige tidspunkt.” Professor Ole Fogh Kirkeby tilføjer med et konkurrencebetonet aspekt: ”Når Handelshøjskolen vil kappes med de andre højere læreranstalter, og dens områder bliver mere fordybet, dvs. at man ikke reproducerer de adfærdsidealer og adfærdsformer som findes i erhvervslivet – og som foreskriver erhvervslivet, så tager den psykologien og sociologien op, og så må den automatisk komme til filosofien, som er den platform, hvor deres sandhedskriterium kan afgøres.” Professor Ole Thyssen påpeger i forlængelse heraf: ”Der var en del der i begyndelsen mente, at filosofi var varm luft i handelshøjskole-sammenhæng. Men netop i en situation med meget stor omsætning af viden kan man dels forsøge at løbe lige så hurtigt ind i samtiden som alle andre, dels forsøge at stoppe op og dykke ned til dybere og mere grundlæggende refleksionsniveauer. Der leverer filosofien, som jo har et meget intimt forhold til sin egen historie, en række afprøvede tankemodeller, som måske kan være nyttige refleksionsinstrumenter overfor en situation, der er præget af meget, meget stor omsætning og hurtig halveringstid for viden.”

Ifølge Lektor Martin Fuglsang, som også er studieleder for FLØK, er der flere parallelle og lige rigtige historier i omløb omkring, hvorfor og hvordan der kom filosofi på Handelshøjskolen. Som en ung erfaren rotte i handelshøjskole-sammenhæng – han har nemlig snart 20-års jubilæum – fortæller han mig, at Handelshøjskolen generelt set har været kendetegnet ved – især i den periode hvor Finn Junge Jensen har været rektor – at den har været utroligt eksperimenterende: ”I 1984 blev der oprettet den første kombinationsuddannelse – nemlig SPRØK^{ix}. Og så kom de ellers på stribet: MØK, DØK, JØK^x. Så Handelshøjskolen har altid været et eksperimentarium for nye kombinatorikker, hvor man selvfølgelig rent eksternt har set argumenter for nogle konkrete arbejdsmæssige behov.” Fuglsang roser i den anledning Handelshøjskolen for at være en bastardorganisation, forstået som blandingssemiotisk multitudine og anskueliggør et andet perspektiv på,

hvorfor filosofien kom til Handelshøjskolen: ”*Det skyldes simpelthen at sociologien og psykologien, som jo lange havde kvalificeret det erhvervsøkonomiske område, støder på nogle klare begrænsninger i forholdet til at kunne tænke, hvad et menneskeligt værensanliggende er.*” Hvor ansættelsen af de nævnte tre filosoffer, ifølge Fuglsang, simpelthen udtrykker Handelshøjskolens brede vingefang – bl.a. som følge af at den ikke har en 300 års lang historier og bemærker: ”*Det er ikke fordi den institutionelle hitoricitet ikke betyder noget, men den har også klare sedimenterende ressentimentsstrukturer der nedsætter den fagdidaktiske kreativitet.*”

Fuglsang nævner andre væsentlige faktorer som afgørende begivenheder for etableringen af filosofien som filosofi: ”*Instituttets skabelse sammen med en innovator med store armbevægelser som P. O. Berg, m.fl. som forhandler sig frem til det konstitutive realitet for instituttet gør at filosofien for alvor bliver markeret, som så selvfølgelig også hænger sammen med, at man så også laver FLØK, altså filosofi og økonomi linjen. Men uddannelsen er ikke fra starten af legitim, hvilket vil sige, ikke alle på det økonomiske fakultet er lige begejstret for dens oprettelse. Jeg har siddet som studieleder i 4 år nu. I begyndelsen af min studieledertid var der stadig en vis skepsis i Fakultetsrådet. Så min rolle har i den sammenhæng været at gøre uddannelsen en indiskutabel realitet for Handelshøjskolen i København. I dag er det en selvstændig fagdidaktisk disciplin – og ikke blot et appendiks til de klassiske og almene uddannelser, hvorfor vi i dag vitterligt kan tale om filosofi, og ikke bare om filosoffer som beskæftiger sig med alt muligt andet.*” Han gør det i forlængelse heraf klart, at det i den sammenhæng slet ikke er uinteressant ”*at selvom FLØK er en meget lille uddannelse på Handelshøjskolen, er den studenterpolitisk set utrolig markeret som jo utvetydig viser at det studerende der vælger denne uddannelse ser den i en større sammenhæng, hvilket vil sige, i en bredere social og organisatorisk betydningskabelse og uden dette imponerende arrangement ville filosofien på Handelshøjskolen ikke være hvad den er i dag .*” Og understreger, at det faktisk først er nu – seks år efter oprettelsen – at uddannelsen finder sin form, og bemærker at det også er næste år, at uddannelsen skal evalueres med henblik på, om den skal gøres permanent. ”*Men jeg er godt klar over at der gives flere historier, af såvel personlige som institutionel karakter, dette er blot en blandt flere.*”

Filosofi fordi det kan betale sig – en positiv symbiose?

Jeg bliver nysgerrig efter at finde ud af, hvad det egentlig er der foregår i samfundet, som gør at filosofien åbenbart er interessant for en handelshøjskole. For mig at se synes denne interesse unik. Kirkeby orienterer mig dog om, at filosofi på en handelshøjskole ikke er et enestående tilfælde: *”Der har været Erasmus-universitetet i Amsterdam, og der har vel også været amerikanske business-schools. Men altså den amerikanske forskning er jo ret så pragmatisk – indenfor dette område. Og dermed rimelig overfladiske. På det niveau som vi har det, med selvstændig forskning osv., der er det rimeligt unikt.”* Min interesse intensiveres. Hvordan tænker og forstår de tre professorer, studielederen og institutlederen de processer, behov og tendenser i samfundet generelt og erhvervslivet mere specifikt, som gør at der overhovedet kan etableres et filosofisk forskningsmiljø på Handelshøjskolen i København? Ifølge Thyssen, befinder samfundet og erhvervslivet sig i dag *”i en situation med en slags markedsvang til omsætning, forandring og fornyelse. Dette medfører en tilsvarende markeds-tvangsform til refleksion. Det er det sted, hvor man kan markere en filosofisk dimension, dvs. at filosofi er refleksion som sådan.”* Kirkeby fortsætter uddybende: *”I det øjeblik hvor erhvervslivet ændrer sig sådan, at de enkelte arbejdsfunktioner bliver mere og mere flydende, således at de ikke kan dikteres ovenfra. I det øjeblik hvor de enkelte medarbejders kompetencer kun kan udnyttes ordentligt, hvis de får et rimeligt rum, hvori de kan finde ud af, hvad de kan, så har vi at gøre med en indirekte ledelse. En indirekte ledelse er en ledelse som beskæftiger sig med menneskelige relationer. Den beskæftiger sig med uddelegering af ansvar. Den fungerer via værdier – noget der kendetegner intimsfærens kommunikation. Dette øjeblik lægger op til at filosofere, fordi det herved bliver legitimt, og i øvrigt også nødvendigt, at folk udvikler sig selv.”* Ifølge Kirkeby skyldes det naturlige behov for filosofien at den grundlæggende *”har været teorien om den personlige selverkendelse og selvudvikling, og dernæst har den været den teoretiske diskurs, der handler om relationen mellem normer, værdier, personer og samfundet.”*

For lektor og institutleder Søren Wenneberg er der på linje hermed ingen tvivl om filosofiens eksistensberettigelse indenfor samfundet generelt og erhvervslivet mere specifikt: *”Hver gang en organisation eller en ledelse tænker ud over den teknologiske og økonomiske rationalitet, så kommer filosofien helt naturligt på banen. Fx i forhold til spørgsmål om social ansvarlighed, værdiledelse, etisk ledelse, etiske regnskaber, sociale regnskaber, sustainability, corporate governance, corporate*

responsibility, triple bottomline, er det helt indlysende, at hvis man skal til at arbejde med rationalitetsbegrebet og forskellige forståelser af 'rationalitet', så byder filosofien sig som den første og primære faglige tradition til at hjælpe en med at tænke – hvad er rationalitet? – og forskellige typer af rationalitet. Og den viser, hvordan man kan åbne op for flere former for rationalitet, der kan stå ved siden af hinanden og være der på samme tid.” Wenneberg ser derfor filosofien som relevant og central hver gang en virksomhed arbejder på at forstå forholdet mellem organisationen og omverden, forholdet mellem organisationen og individet, og ikke mindst den enkelte medarbejder. Hver gang denne interesse viser sig i virksomheden ”*så kommer alle mulige aspekter frem som fx tillid og loyalitet, og spørgsmål som fx hvad er kommunikation? Dette åbner nødvendigvis op for en filosofisk refleksion.*” Wenneberg ser samfundet i dag gennemgå nogle fundamentale skift. Dette gør det nærliggende at reflektere over, hvad et samfund er, hvad en samfundsudvikling er, samt ikke mindst hvad der genererer forandring. ”*Der kan man gå tilbage i den økonomiske, sociologiske eller politologiske diskurs, som har været de diskurser, der fagligt set, har betragtet disse fænomener, og se, hvor de har deres udgangspunkt. De har det alle sammen i den filosofiske tradition. De bunder alle sammen i en filosofisk refleksion. Filosofien er derfor vigtig i dag, fordi det er en tradition, der er stærk til at tænke, hvad samfundet er for en størrelse. Det er jo grundlæggende et spørgsmål om, hvad virkeligheden overhovedet er for et fænomen. Emner som begivenhed, tanke, bevidsthed er derfor i sidste ende bedst taget, hvis man også har den filosofiske refleksion med. Jeg tror filosofien har en kæmpe styrke på grund af dens ældgamle refleksive tradition.*” Og Fuglsang fortsætter i samme spor: ”*Selvfølgelig er filosofien et refleksivt anliggende, men selvsagt også et anliggende med refleksionen selv, dvs. hvad vil det overhovedet sige at tænke, hvad er tankens karaktertræk, dens stoflighed og så fremdeles.*”

Pruzan mener ikke, at mit spørgsmål er helt rigtigt formuleret. Ifølge ham er det mere relevant at fokusere på det, som skaber vekselvirkningen eller den positive symbiose mellem arbejdet på Handelshøjskolen og arbejdet i de private og offentlige virksomheder. ”*Der er en voksende erkendelse af, at man – enten af idealistiske eller kyniske grunde – er nødt til at supplere virksomhedens selvreference med noget udover et økonomisk rationale. Den kyniske grund møder man ofte - her skåret ned til sin egentlige substans: 'Vi gør det her, fordi det kan betale sig.'*” Ifølge Pruzan kan det tilsyneladende betale sig at tale om virksomhedens

sociale ansvar, om etik, om værdier, om at tage hensyn til miljøet. ”*Kravet fra den politiske forbruger, kravet om at virksomheden ikke bare kun skal kunne tilbyde sine medarbejdere løn men også mening, globaliseringens dynamik og den øgede bevidsthed skaber et pres på virksomhedens selvbevidsthed. Den bliver nødt til at reagere. Enten igennem at være kynisk, fordi det kan betale sig, eller via den anden ekstrem, den idealistiske, der betragter virkeligheden gennem en mere alsidig optik.*” Pruzan fastslår derfor, at situationen er gunstig for mennesker, der er dygtige nok til at præsentere andre perspektiver på, hvad fx succes og identitet er for noget. Men særligt gennem eksistentielle spørgsmål som, hvem vi egentlig er? Hvad vi står for? Hvad er vort ansvar? ”*Det er spørgsmål som de færreste ledere egentlig stiller sig selv. Men det er nu, at de er her, og presser på den rådende og altdominerende økonomiske rationalitet. Man kan derfor håbe, at det lykkes virksomhedslederen at balancere mellem det kyniske og det idealistiske perspektiv – og på en eller anden måde integrere det i sine handlinger og perspektiver på, hvad ledelse og succes er for noget.*”

Der er således for Pruzan ingen tvivl om, at virksomhedsledere på den ene side er parate, og at de tre nævnte filosoffer på den anden side – i kraft af deres orientering mod virksomheder – fortsat bidrager til at begunstige vekselvirkningen. Ifølge Pruzan er vi faktisk i dag ”*vidne til en global parathed overfor denne positive symbiose.*” Men om det vedbliver med at være en positiv symbiose afhænger, ifølge Pruzan, i høj grad af, hvor dygtige instituttet er til at åbne sig for offentligheden og erhvervslivet, for den offentlige administration og virksomheder. Det er derfor afgørende for Pruzan at instituttet ikke bare lukker sig omkring FLØK og sine videnskabelige publikationer, og derved glemmer det egentlige arbejde. En sådan selvoptagethed ville gøre stor skade på det filosofiske miljø, som således, ifølge Pruzan, dermed ikke lever op til sit ansvar overfor samfundet. Pruzan skjuler derfor ikke den store idealisme forbundet med institutionaliseringen af filosofien på Handelshøjskolen. Som han siger: ”*Jeg er så overbevist om, at hvis vi ikke er i stand til – indenfor de kommende år – at udvide vores private og offentlige virksomheders syn på deres ansvar, deres roller i verden og udvide de perspektiver som de har på identitet og succes, så går det ad helvede til med verden. Vi har midler og teknologi til at forpøste vores liv i en så høj grad, at det til syvende og sidst vil føre til udslettelse.*”

Brugsfilosofi – kravet om omsættelighed

Det var ikke overraskende for mig, at filosofi på en handelshøjskole nødvendigvis måtte være orienteret mod konkrete erhvervs-økonomiske problemstillinger. Men for at kunne få en forståelse for det specifikke filosofiske miljø på nærværende institut, måtte jeg forhøre mig om, hvordan filosofien her på stedet bliver forstået forskelligt fra andre filosofiske miljøer indenfor den akademiske verden. Hvad er det særegne ved den filosofiske aktivitet og selvforståelse på LPF? Thyssen gav mig et klart svar på dette: *”Filosofi på Handelshøjskolen er brugsfilosofi. Det er ikke ren filosofisk refleksion, men en form for brugskunst, der skal have ben at gå på, fordi den skal indgå i en organisatorisk sammenhæng.”* Kirkeby supplerer: *”Det er både en fagfilosofi og en anvendt filosofi – også på det forskningsmæssige niveau. Det er ikke bare filosoffer der går ud og anvender den, men man fokuserer på selve den refleksive praksis, dvs. på hvordan man på det teoretiske plan binder teori og praksis.”* Det er altså en form for teoretisk og praktisk filosofi, der altid tænkes at forekomme i forhold til det Thyssen betegner som *”en genuin praktisk situation.”* Han uddyber dette gennem at fastslå: *”Hvis du bare har en teori, der fra starten af skal tækkes praksis, så få du konsulent viden – der går det ikke dybt nok. Man er nødt til både at fastholde forskellen mellem teori og praksis, og samtidig deres dybe sammenhæng. På KUA og andre rent filosofiske institutter kan man fastholde den rene teori, også når det handler om praktisk teori. På Handelshøjskolen har man det ekstra, at den skal vise sin brugbarhed i ægte praksis. Ikke ægte som autentisk, men i praktiske livssituationer udenfor universitetet.”* Samtidig indgår denne praktiske filosofi i diskurser med andre samfundsvidenskaber og erhvervslivet, hvorved der, ifølge Kirkeby, *”opstår virkelig genuine blandingsområder”* – og giver et eksempel, nemlig *”organisationsfilosofien, som jeg selv har været med til at lave. Den beskriver virksomheden vha. de latinske klassiske begreber *communitas* og *humanitas* og det græske *ethos*. Det er en konkret anvendelse af filosofiske begreber på et nyt område, nemlig virksomheden.”*

Det står herved klart at en filosofi, der ikke ser sig selv som noget der kan omsættes i en organisation - udenfor eller internt på Handelshøjskolen, indenfor de andre fagområder, såsom organisation og økonomistyring, er en filosofi som har det svært på Handelshøjskolen. I forlængelse af dette

tydeliggør Wenneberg, at ”kravet til filosofi på Handelshøjskolen er, at den på godt og ondt skal kunne anvendes eller omsættes indenfor vores traditionelle output til omverden.” Der er med andre ord, ifølge Wenneberg, ikke plads til den type filosofi, der forstår filosofi for filosofiens egen skyld. Ikke desto mindre er han overbevist om ”at der ikke findes viden som ikke kan omsættes. Dette skyldes at sproget er pragmatisk. Ligeså snart man filosoferer – og det gør man gennem sproget – for hvad skulle man ellers filosofere igennem? – så er man allerede involveret i en diskurs eller en kontekst, hvor omsættelighed, pragmatik, instrumentalitet er til stede.” Det handler derfor, for Wenneberg at se, om forskellen mellem den mere sporadiske, abstrakte, fjerne eller langsigtede filosofi og den mere direkte, omsættelige filosofi. ”Grundholdningen og værdien er, at der altid på en eller anden måde, skal være en argumentationsrække, der siger at det her er vigtigt, fordi det så kan omsættes på den og den måde. Hvis den argumentationsrække ikke er der, så får den type filosofi eller refleksion det vanskeligt. Og den skal have det vanskeligt! Jeg vil vove den påstand, at den filosofi som anerkender sig selv som noget, der har konsekvens, noget der har virkning, noget der kan bruges til noget, det er faktisk en ret stærk filosofi.” Det handler altså om, at gøde et filosofisk miljø, hvor mødet med omsætteligheden og praksis er altafgørende, fordi ”refleksion og praksis altid og hele tiden er tilstede i hinanden”, som Wenneberg formulerer det. Og tilføjer ”det er faktisk en filosofi som meget bedre stimulerer kreativiteten. En stærk og kreativ filosofi opstår der, hvor man med det samme bliver mødt med forventningen og kravet om omsættelighed.”

Når filosofien blot er for filosofiens egen skyld, sker der, ifølge Wenneberg, det, at ”tanken dør ud. Kraften i en sådan tænkning kan ikke omsætte sig fra generation til generation, den kan ikke omsætte sig i en større sammenhang. Uanset hvordan man tænker filosofiske miljøer, så skal der jo ressourcer til, der skal nye generationer til for at føre det videre, få det nyudviklet, til at blomstre op på en ny og anden måde, fra generation af forsker til generation af forsker.” I den forstand fostrer det filosofiske miljø på nærværende institut, ifølge Wenneberg, kreativitet, nænsomhed og styrke, ”fordi man herved får det møde med en virkelighed, der hele tiden udfordrer, og som derved skaber.” Og tilføjer, at ”den fænomenologiske inspireret filosofi har en klar forståelse og fornemmelse for, at selvfølgelig er vi i verden. Og har derfor meget nemmere ved at se sig selv i et miljø som vores, hvor der forventes

omsættelighed og en anknytning til en konkret praksis og virkelighed i organisationer og et samfund i udvikling af medarbejdere og ledere.”

Fuglsang beretter ligeledes om miljøets særlige forpligtelse til omsættelighed, ved at udlægge, *”at ved begrebet ”omsættelighed”, mener jeg ikke udelukkende den socialvidenskabelige trang til en pragmatisk tilfredsstillelse af en givet konkret andethed gennem alskens metodologiske og formidlingsmæssige tiltag, eller filosofiens ofte proklamerede evne til at informere andre disciplinernes påberåbte forklaringskraft gennem refleksionens vertikal-strukturelle dybde, ej heller mener jeg en analysestrategisk genstandsgørelse af et udenfor der trækkes inden for gennem en konstrueret syntaktisk eller semantisk antropologi, men derimod sigter jeg med begrebet ”omsættelighed” til en stilistisk ekspressivitet der nedbryder erkendelsens dominerende dikotomi mellem form og substans, som en dramatisering af de klassiske socialvidenskabelige erkendekonfigurationer så som tanke - handling, indenfor - udenfor, aktør - struktur et cetera, for herigennem at skabe det fundament hvorfra ethvert forskelsbegreb kan tænkes i den socialvidenskabelige organisering af det sociale og dermed som grundlag for enhver erkendekonfiguration hvori det virkelige og dets realitetskrav konstitueres.”* Og han betoner yderligere at det nu ikke længere er den primære rolle vedvarende negativt at markere, at der skabes noget andet på LPF i forhold til de andre filosofiske miljøer. *”Det er helt afgørende at vi nu, efter at have lavet gruppedannelsen, dækker et bredt spektrum, og at vi indgår i – ikke gennem en negativ definerings, men at vi positivt bidrager til – det danske filosofimiljø.”* Fuglsang understreger, at der allerede nu synes at blive etableret gode relationer mellem især Københavns Universitet og Handelshøjskolen. Hvor filosofigruppen i øvrigt skal stå for arrangementet i Dansk Filosofisk Selskab i 2004. *”Tiden, hvor vi bare viser os gennem, at vi ikke er som de andre, er forbi.”*

Mangfoldighed, spændstighed og spredning – faglig frugtbarhed eller produktivitet?

Et særligt kendetegn ved det filosofiske miljø på LPF er således fagligt set, at det er kontinentalfilosofisk, sprogfilosofisk og fænomenologisk præget, selvom der, også ifølge Wenneberg, skal andre filosofiske traditioner ind. Filosofigruppen er, som institutlederen karakteriserer den, *”slået af en stor mangfoldighed.”* Og det er slet ikke så dårligt, fordi *”netop oppositioner og alternativer er central for filosofien, fordi den er afhængig af, at man hele tiden kommer*

videre og får spændstighed og detaljerne på plads.” Thyssen præciserer den tilstand gennem sin egen udlægning: ”Indtil videre er det jo et Klondyke-miljø, forstået på den måde, at det er sammenbragte børn, for så vidt de ikke nødvendigvis har nogen tradition til fælles. Det, der er mest sammenhængende her på LPF er Lubmann-orienteringen. Men det er en tradition, som ikke omfatter hele miljøet. Jeg er med i det. Så er der en fænomenologisk gruppe, som er meget egensindig, hvis fænomenologi, for mig at se, er meget af egen aftapning, som ikke indgår i den europæiske diskussion omkring fænomenologi. Det er Fuglsang og Kirkeby. Så er der Øjvind Larsen^{xi} som har sit eget projekt omkring demokrati i offentlige virksomheder.” Kirkeby tilføjer: ”Som der er i alle miljøer, så er der også moderetninger. Måden hvorpå filosofiske tanker spredes er ikke altid via refleksionen men via en eller anden form for epidemisk bevægelse. På mig forekommer det ind i mellem meget overfladisk.”

Thyssen siger om det filosofiske miljø: *”Blandt de mennesker der er fastansat, er der ikke noget miljø i den forstand, at vi sidder og diskuterer sammen. Der er meget stor spredning. Man kan ikke sige, at vi har et frugtbart forskningsmiljø. Men spørgsmålet er, hvor man har det? Det er jo ganske foreneligt med, at man godt alligevel kan have et produktivt miljø, fordi hver enkelt gruppe har sit eget publikum, sit eget forum, sine egne flagstænger – sit eget fyrtårn at orientere sig efter, hver sin løbebane.”* Filosofigruppen på LPF udgør rent fagligt en blandet forsamling. Peter Pruzan er ikke filosof, Øjvind Larsen er teolog, Ole Fogh Kirkeby er idehistoriker, Martin Fuglsang er cand. merc.. Det er således en kendsgerning, at det fagligt set ikke fungerer som et samlet filosofisk miljø med en fælles tradition og en fælles studietid – men det er vel hvad man kan forvente af et pioner-miljø. Og så kan man selvfølgelig håbe på med tiden, som Thyssen udtaler: *”at der ud af de her meget heterogene elementer kommer noget, der begynder at blive et mere harmonisk, filosofisk miljø – med sammenhæng. Det er klart at filosofi på en handelshøjskole ikke bare er noget der kan trække på de eksisterende traditioner, idet der jo ikke har været nogen uddannelse som fører op til det her. Vi skal først til at skabe vores egen tradition.”*

Det er ikke bare den faglige horisont, som er forskellig, men også aldersforskellen er tydelig. Wenneberg siger: *”Gruppen spreder sig over tre generationer, og har nogle store og markante profiler samt en masse som kan løfte sammen. Det er en rigtig god kombination.”* Og fortsætter næsten forsonende:

”Det er nogle konstruktive modsætninger som, hvis vi bare taler åbent om problemstillingerne og forstår at håndtere dem i hverdagen og finde grænsefladerne, medieringerne, balancegangene, så er de slet ikke noget problem.” Pruzan finder i forlængelse heraf det filosofiske miljø på LPF ganske varmt med en pæn tone: *”Selvfølgelig kan man være uenige, men grundlæggende er folk her – med enkelte undtagelser – positive. Jeg oplever i bedste forstand en kærlighed; en dyb respektfuld og omsorgsfuld omgang med hinanden.”* Og afslutter med håbet om, at den nydannede filosofigruppe vil være med til fortsat at skabe et dynamisk filosofisk miljø. Kirkeby opfatter tilsvarende miljøet som ganske godt og inspirerende og fastslår, at *”det er positivt. Jeg tror også at det er det, hvis man forsøger at være en neutral iagttagere.”*

Selvfølgelig er det rart med et arbejdsmiljø, hvor tonen og omgangen med hinanden er venlig og kollegial. Men man spørger sig selv, hvorvidt det filosofiske miljø på LPF kan bindes til en frugtbar faglig udveksling efter at have rådspurgt sig hos de tre professorer. Jeg tænker, at denne mangfoldighed, trods institutlederens forhåbning om øget spændstighed, måske i praksis har en tendens til at føre til en spredning – uden gensidig faglig udveksling. Måske er det derfor, at filosofigruppen for nyligt er blevet etableret? Jeg spørger Kirkeby, der tilkendegiver, at det måske er *”for at lave opsyn med hvad der foregår på instituttet og så for at lave nogle større grupper som kan være delvist selvstyrende, som måske kunne være grundlag for miljøer – som kan være selvkørende. Altså et forsøg på at lave miljøer som må formodes ikke at ville starte af sig selv. Og så for at få en styring på eller ressourcer ud fra nogle bestemte kriterier. Pengene skal jo fordeles.”* Han synes som sådan, at det derfor er meget fornuftigt, at man har lavet den ordning, og tilføjer: *”Tanken er i virkeligheden nok, at det skulle være en styrkelse for de phd-studerende. Der ligger det vel. Sådan at de føler at de tilhører et bestemt miljø. Men jeg skal ikke kunne sige om det virker.”*

Da det forekommer mig svært at få et klart svar på årsagen til den nyligt etablerede filosofigruppe, søger jeg til højere organisatoriske himmelstrøg. Wenneberg forklarer mig, at det er fordi, at der er behov for at etablere et sted, et pusterum, hvor tankerne ikke hele tiden er slået af hastighed og kravet om forandring. *”Men hvor det netop ikke er foranderligheden og udviklingen, men det kontinuerte, traditionen og forbindelsen med de historiske tendenser som er det*

vigtige. I det rum er der tid til refleksion, tid til fordybelse, tid til at sætte sig ned og overveje om det her nu er en udvikling, som på længere sigt gør os mere sårbar som organisation, mere sårbare som medarbejdere, som enkeltmennesker. Er det en positiv eller negativ udvikling?” Og han understreger, at det er en konservatisme, som hele tiden prøver at se det nye gennem det historiske. Samtidig har filosofien, ifølge Wenneberg, refleksionen som den kernekompetence, der tilvejebringer et nyttigt værktøj for, at *”sætte tingene på spil – sætte tingene op imod hinanden, og således se tingene i facetter som man i dagligdagen nok ikke er tilbøjelig til at se for sig.”* Denne spændstighed i tanken, som han formulerer det, formår at se tendenser, sammenligninger og forskelle ud over det sædvanlige. Denne aktivitet er samtidig, ifølge Wenneberg, at sammenligne med et redskab, hvormed man finpudser tingene. Jeg forstår at filosofigruppen således markerer, at man fra ledelsens side ønsker at tilvejebringe et sted, *”hvor man ikke har så travlt, et sted, hvor man har tid og plads til at se det nye i det gamles lys, et sted, hvor man har tid til fordybelse, et sted, hvor man altså træner refleksionskraften.”*

Det er, ifølge Wenneberg, samtidig årsagen til at filosofi ikke bare er interessant men også vigtig for både Handelshøjskolen og samfundet generelt. Som han siger: *”Når flere og flere fagområder går sammen og arbejder på forkant med fundamentale aspekter omkring samfund, mennesket og dets virkelighed i det hele taget, så bliver tankerne nødvendigvis filosofiske.”* Hvilket viser sig internt på Handelshøjskolen, og mere specifikt på LPF, som det sted, hvor man kan mødes og reflektere. *”Hvis vi ikke har nogle selvstændige fagområder eller forskningsgrupper, der kan bære filosofien ind som en tradition, der stærkt kan levere det grundlag, hvorpå vi kan mødes, så bliver kvaliteten i det samarbejde, hvor man prøver på at reflektere mere generelt filosofisk over disciplinerne for lav. Derfor er det vigtigt at man har et stærkt filosofisk miljø på en handelshøjskole i dag.”* Og det er altså LPF, der primært varetager denne opgave som fødselshjælper for at erhvervsøkonomien kan forbindes med en række andre fagdiscipliner. Wenneberg understreger endnu engang, at denne funktion skyldes *”at vores samfund er blevet komplekst og refleksivt, hvilket fører til, at den ydelse som forskningsmæssige teorier skal give for de kandidater som uddannes og de samarbejdsprojekter som vi har med erhvervslivet og andre organisationer, skal udgøre et højere og højere refleksionsniveau.”*

Fuglsang tydeliggør følgende omkring meningen med en filosofigruppe på LPF: *"Hvis man tænker filosofigruppen som gruppe så er det et organiseringsprincip, som er gennemgribende på hele instituttet. Institutet er simpelthen blevet for stort, og der har det altså været praktisk på en og samme tid at lave en dobbeltbevægelse, nå vi taler om det organisatoriske setup. Man decentraliserer herved en lang række beslutninger som direkte er knyttet til den enkelte medarbejder. Dette får også indflydelse på, at medarbejderudviklingssamtalerne decentraliseres til gruppelideren som i dette tilfælde er mig. De mere strategiske beslutninger som knytter til sig den eksterne aktivitet, altså ud fra LPF til Handelshøjskolen og ud fra LPF til en større interessentgruppe, er blevet centraliseret opad i systemet. Det er meget institutlederens fremtidige rolle, altså det indre organisatoriske, der bindes til grupperne og det eksterne knyttes til institutledelsen, lidt simpelt sagt!"*

Fuglsang uddyber dette yderligere: *"Filosofigruppen er først og fremmest den gruppe på instituttet der er transversalt eller diagonalt bundet op. Her tænker vi filosofi som filosofi er tænkt historisk, den skal have en lang række udtryksflader. Konsekvensen af dette er, at vi ikke har den samme store fællesflade i vore tematikker, hverken de filosofiske, filosofihistoriske eller de tematikker som har en omsættelighed, altså som skal fokusere udadtil. Det gør det til en meget heterogen gruppe, som betyder at organiseringen selvfølgelig også bliver heterogen. Den skal ikke bare være heterogen i tematikker, men også i hvad folk er talentfulde til. Det er meget vigtigt at filosofigruppen samlet foregår med et godt eksempel på instituttet, og her skal vi ikke alle sammen være lige dårlige eller lige gode – det er ikke middelmådighedens organiseringsform – det handler derimod om at skabe en affirmativitet, hvor folk kan markere sig på netop det, som deres talent udstikker. Sådan er gruppen forsøgt organiseret. Det betyder også, at filosofigruppens medlemmer tiltrækkes af og knyttes til alle mulige andre typer problemstillinger på instituttet, om det så foregår i politikgruppen, strategigruppen, innovationsgruppen eller historiegruppen."*

Udviklingstendenser: Filosofiens form – den skabende forskel og refleksive dannelse.

Det, der synes at kendetegne det filosofiske miljø på LPF er først og fremmest den iver, hvormed filosofien finder sit konkrete udtryk i de fem mennesker, jeg møder. Filosofien er ikke længere en nostalgi, en

hjemlængsel, en sørgmodig og dybsindig, indadvendt affære. Den finder ikke sted gennem introspektionens form, og er således langt fra en isolationens aktivitet. Karakteristisk for filosofien på dette sted er den fremdrift, den kraft, hvormed refleksionen omsættes til stofflighed. Materien synes at blive udsat for en formgivning, der ikke entydigt kan forstås som en logisk kategorisering eller taksonomi. Det er snarere en aktivitet, som konstant producerer eller genfinder de mulighedsrum eller det potentiale, som skaber den dynamik, hvor ud af tingene virkeliggøres.

Jeg gribes af dette engagement, som må tænkes at vokse ud af erfaringen af og indsigten i den samfundsmæssige eller globale tilstand. Der er nemlig en vis samvittighedsfuld stolthed at spore på stedet. Samtidig forekommer det mig, at realitetssansen, der binder sig til anvendelighedens område, er et afgørende kendetegn, fordi spørgsmålet om hvad filosofien tjener til, udtrykker hvordan filosofien i dag kan finde sin form. I min bestræbelse på at søge ind til kernen i forhåbningen om at finde den midte, hvorfra filosofien finder sin form, bliver det mig klart, at den filosofiske midte (fransk: milieu) på dette sted *er* forskellen. Dette forhold er slående, fordi det anderledes eller forskellige (græsk: héteros) ikke kan sætte på formel, ikke kan nivelleres, ikke kan gribes gennem en fællesbetegnelse.

Når filosofi er mere end filosofihistorie bredt forstået, når det er mere end blot at gentage, udlægge og foretage endnu en fortolkning af fx Kants grundlagsproblematik eller Husserls transcendentale ego, eller reflektere over Descartes Cogito, m.m., når filosofi ikke blot er antikvarisk, som Fuglsang formulerer det, så bliver den farlig. *”Det er helt klart nødvendigt at man har en sådan tradition bag sig, men hvis filosofien vil have noget at sige i det samfund som nu er struktureret ud fra et ekspertssystem, hvor det især er de videnskabelige eksperter der råder på baggrund af klare grundfæstede førsteprincipper, så er det vigtigt at filosofien slipper eller bruger filosofihistorien i forhold til et moderne udtryk.”* Fuglsang gør det endvidere klart, at jagten på førsteprincipper især er det, som kendetegner filosofihistorien, men fastholder samtidig, at det ikke bare er et spørgsmål om at være kritisk: *”Næ – den skal genopfinde hvad det vil sige overhovedet at udtale sig kritisk. Filosofi bliver først farlig, når den bruger filosofihistorien*

i en omsættelighed mod en konkret tematik – for da bliver den skabende. Så laver den sin egen produktivitet og produktion.”

For Fuglsang handler filosofi således grundlæggende om, at kunne optegne et problemfelt, og derved gøre en ny tænkning mulig – og ikke bare om at informere andre. *”For så bliver den blot til en informationspraksis til hjælp for de andre discipliner. Det tror jeg er meget, meget misforstået.”* Filosofiens rolle i en erhvervsøkonomisk kontekst er, ifølge Fuglsang, på baggrund af den store filosofihistorie at skabe andre og nye forståelser af grundlæggende begreber indenfor den bløde del af erhvervsøkonomien, som fx kompetence, læring, ansvar, tillid. Han siger: *”Vi kvalificerer begreberne, ikke for at hjælpe andre discipliner, men ved at lave et eget selvstændigt udtryk på de begreber som kan konkurrere i forståelse og muligvis forklaringskraft med alle de andre discipliner, som fx psykologi, sociologi, og politologi m.m. Men også kvalificere til nogle mere brede samfundsmæssige diskussioner, som fx et moderne begreb om kapitalisme og globalisering, for at tage nogle eksempler hvis fænomenkompleks er meget oppe i tiden; der kan handelshøjskolefilosofien indstifte et selvstændigt problemfelt og dermed mulige bud på disse fænomeners karakter.”* I forlængelse af dette står det klart, at det filosofiske miljø er fordelagtigt placeret, fordi det er tæt knyttet til andre felter indenfor samme institution, fx politik-området, historie-området, ledelses-området og strategi-området.

Kirkeby kommenterer uddybende: *”Erhvervsøkonomien har traditionelt handlet om nogle meget restriktive økonomiske måleinstrumenter, som ikke bare ikke får fat i den eksistentielle dimension, men som slet ikke får fat i den side af arbejdskraften som handler om kompetence, som jo er bundet til personen. Så derfor kan man sige at erhvervsøkonomien er et felt som i den grad skal udvikles, bl.a. gennem filosofien. Filosofien fokuserer på virksomheden som en bærer af kollektive værdier og normer, som dybest set handler om forholdet mellem den enkelte og andre – og helheden.”* Thyssen ser Handelshøjskolen som en institution, der befinder sig i selve brydningsfeltet mellem de filosofiske og erhvervsøkonomiske problemstillinger: *”Fra at være blevet betragtet som et slags service-organ for erhvervslivet, der leverede nyttige værktøjer, som helst skulle bruges på mandag, så har Handelshøjskolen, som mange andre business-schools, erobret en voksende autonomi.”* Og præciserer dette brydningsfelt mellem filosofien og erhvervsøkonomien

eller universitetet og erhvervslivet: ”Indenfor alle tre klassiske filosofiske discipliner – indenfor viden, etik og æstetik – er der tiltag i retning af at man udvikler vidensledelse, værdiledelse og æstetisk ledelse. Her ser man altså filosofien dukke op indenfor rammerne af en bestemt anvendelse.”

Der er for Wenneberg ingen tvivl om, at der i fremtiden vil blive produceret nogle spændende teoretiske nybrud. ”En filosofi som ligeværdig og jævnbyrdig partner vil skabe nogle teoridannelser og metodiske værktøjer med en kraft, som vi ikke tidligere har set indenfor videnskaben.” Og fastslår at videnskaben står overfor et fundamentalt skift, og at det især er indenfor samfundsvidenskaben, at dette skift bliver tydeligt. ”Når de samfundsvidenskabelige discipliner arbejder og tænkes sammen på baggrund af den filosofiske refleksionskraft, vil det give en stærkere samfundsvidenskab.” Det vil, ifølge Wenneberg, føre til et utroligt spændende skift i vores forståelse af, hvad samfundet og vores sociale virkelighed er for noget. ”Der vil blive tænkt noget helt nyt og spændende omkring socialitet. Men det kræver at vi kommer ind bagved vores commonsense forståelse af, hvad det sociale er, og hvad udgangspunktet er for det sociale.”

Ifølge Kirkeby kan filosofien netop anvendes konstruktivt indenfor erhvervslivet gennem ”at beskrive virksomheden fra et perspektiv der betragter virksomheden som en social virkelighed, hvormed den derved indfører et begrebsapparat som beskriver individets erkendelse af sig selv – som et normativt begrebsapparat i virksomheden, som derved distribuerer virksomhedens selvforståelse.” Samtidig kan filosofien, ifølge Kirkeby, være ”problemløsende ved at fortælle hvad problemet faktisk handler om.” Thyssen understreger, at han selv har arbejdet med etik i virksomheder, og fortsætter: ”Hele spørgsmålet om, at man ikke bare har en økonomisk bundlinje, men mange hensyn såsom miljøet og den sociale ansvarlighed, er et eksempel på, at Handelshøjskolen har ydet støtte til en tendens, der var i erhvervslivet, dvs. de har været – ikke dem der skaber det – men dem der er aktive medspillere i udviklingen og forstærkningen af en bestemt tendens, der sætter sig igennem over hele den vestlige verden i øjeblikket.” Han håber på at den samme gennemslagskraft som etikken har fået, kommer til at ske indenfor æstetikken. ”Jeg tror på at æstetiske felter som historiefortælling og undersøgelser af, på hvilken måde kommunikationen pragmatisk set har gennemslagskraft, er en interessant ydelse. Handelshøjskolen er netop

interessant og væsentlig, fordi den kan pege på en ledelsespraksis, hvor kommunikationen viser sig konkret.”

Thyssen fortsætter: *”Vi accepterer i dag, at der er mange sandheder uden et Archimedes-punkt eller et Guds Øje. Det er i den situation, at retorikken kommer frem igen. Og retorikken er jo grundlæggende en aktivitet, som Aristoteles siger, hvor man skal operere i vande der er usikre, hvor man ikke har viden, fx om fremtiden, eller om skyldsspørgsmål i fortiden, eller hvad man overhovedet skal lægge vægt på eller snakke om i nutiden – der bliver retorikken, som en æstetisk disciplin central, fordi den også handler om, på hvilken måde man med kropsholdning og stemmepleje, pausebrug og metaforer, kan skabe en opmærksomhed omkring, hvad man siger. Ikke at man taler sandt, men hvordan man kan sikre sig, at folk gerne vil lytte efter, hvad man siger. Det vil filosofien kunne bidrage til at samle den æstetiske dimension som noget centralt for vor refleksion.”* Pruzan udtaler i forlængelse heraf, at det handler om, *”at forsyne ledere med et andet vokabularium, andre referencerammer, en anden optik omkring de væsentlige og fundamentale spørgsmål.”* Og understreger at filosofien ikke kan gøre så meget, så længe man bare betragter virksomhederne som rene pengemaskiner. *”For så er alt instrumenter. Medarbejdere og det omgivende samfund bliver da blot respekteret og behandlet godt, fordi det er virksomhedens redskaber.”*

Men ikke desto mindre evner filosofien, ifølge Pruzan, *”at antaste denne forenklede virkelighed. Og i sin ekstrem muligvis at vende denne virkelighedsopfattelse på hovedet, på en sådan måde, at det, der tidligere var midlet, nu bliver målet. Og det, der tidligere var målet, nu bliver midlet.”* Filosofien antaster ikke bare ubevidste perspektiver på virksomhedens eksistens, men filosofiens mulighed er ligefrem, ifølge Pruzan, *”at pirre til en refleksion som medfører dybere overvejelser over personlige og organisatoriske eksistentielle spørgsmål, som fx: Hvem er jeg? Hvem er vi? Hvad står jeg for? Hvad står vi for? Hvad er succes – for mig – for os?”* Pruzan fastslår, at filosofien faktisk er i stand til frugtbart at bidrage med redskaber og analyseværktøj, men *”for at ’filosoffer’ kan få succes, kræver det, at de også er dybt forankret i filosofi. Det er klart at mange konsulenter tager filosofiske begreber i deres brug uden virkelig at formå at gå i dybden. Men det er filosofierne fantastiske til, hvis de er parate til at indgå i en dialog med sig selv og andre om disse eksistentielle spørgsmål. Tiden er en utrolig god mulighed for filosoffer, hvis de er parate til også at gå*

ud og arbejde i, for og med en virksomhed. Mange af de store virksomheder er faktisk sultne efter ledere med en filosofisk viden og tilgang til virkeligheden.”

Erhvervslivets kald efter den filosofiske kompetence uddyber Wenneberg det givtige i gennem at understrege, at filosofien netop er central i forhold til omsætteligheden af den økonomiske og teknologiske rationalitet til organisatorisk praksis. Og fortsætter: *”Den eneste måde hvorpå organisationerne på at øgte vis – og ikke blot som et branding-forsøg – men at man på en troværdig måde, får andre former for rationalitet ind i virksomhedens virke og praksis, der kræver det nogen mennesker, som er skolet på en anden måde end via de traditionelle erhvervsøkonomiske.”* Han gør det klart at den konkrete måde, hvorpå filosofien kan forstås og tænkes som et konstruktivt tiltag i forhold til erhvervslivets problemstillinger er, gennem at gøre brug af dem, der også er skolet i den filosofiske måde at reflektere på. Det skyldes, ifølge Wenneberg, simpelthen at den økonomiske og teknologiske rationalitet er, som han kalder det, ekstrem bindende. Det kræver således et stærkt alternativ som ikke bare kan indløses gennem at læse en bog om værdiledelse eller social ansvarlighed - eller bare gå til et lederkursus eller et foredrag for den sags skyld. *”Der skal folk ind, hvor den måde at tænke på ikke er noget ydre, men noget helt indre kropsligt.”* Og fastslår herved at denne kompetence konkretiseres gennem FLØK-linjen, fordi *”de har fået det indarbejdet i deres kropslighed.”*

Betydningen af denne kropslighed er, ifølge Wenneberg, vigtig at tage alvorlig fordi *”at som tanker eller refleksionsniveau, der er de her forskellige former for rationalitet inkommensurable. Den kommunikative rationalitet og den økonomiske rationalitet, hvis man er til Habermas, eller penge-koden og kærligheds-koden, hvis man er til Luhmann, kan ikke integreres på et refleksionsniveau. Men man kan se mange mennesker, via deres kropslighed og deres kropslige tilstedeværelse, formår at få medieret mellem de forskellige former for rationalitet.”* Wenneberg ser derfor vigtigheden af at der uddannes kandidater *”som er trænet i disse måder, som ikke blot har det som et refleksivt apparatur, men som et kropsligt beredskab”*, og betoner vigtigheden af, at der ikke bare skal produceres hyggefilosofi på Handelshøjskolen, men i særdeleshed forpligtelse: *”Det skal simpelthen være sådan, at man som studerende indenfor dette område, er optændt af de tanker, at det er noget indre og ikke noget ydre. Det er noget man vil – simpelthen. Der skal vilje og kropslighed bag, for ellers falder det*

til jorden bagefter. Så kan man simpelthen ikke indfri den fordring at få løst op for den økonomiske og teknologiske rationalitet.” Men det handler også om, at være klar over betydningen af, at en organisation er på herrens mark, hvis den ikke skaber økonomisk overskud, ikke er effektiv, ikke er strategisk. Hvis man ikke er klar over det ”vil det gøre lige så meget skade på vores samfund som de organisationer, der kun kan tænke økonomisk og teknologisk.”

Da jeg spurgte Fuglsang, hvorfor filosofien kan anvendes konstruktivt i erhvervslivet, gjorde han det klart, at grunden hertil er at finde i, at der er en stor interesse for nye historier om de koncepter som erhvervslivet bruger. *”Det er nemlig ikke bare en kritik; det er også for at åbne op for en ny forståelse.”* Dette er imidlertid, ifølge Fuglsang, ikke det mest væsentlige. Det er nemlig mere interessant at følge det, som FLØK’erne laver, når de er færdige. De er blevet til det, som Fuglsang kalder for refleksive praktikere. *”Den praksis de lærer gennem det integrative momentum mellem filosofi og erhvervsøkonomi, er at refleksion er en bestemt type af praksis, som ikke er ordensforskellig fra al mulig anden praksis. Det er det nye. Der er ikke nogen niveauforskel. Det at tænke, analysere og lave omsættelighed på begreber indenfor hidtidige velestimerede discipliner, er selv en praksis på lige fod med alt andet. Uddannelsen gør dem i stand til at kvalificere, fordi de har en forståelse for, at praksis ikke bare er noget der sker derude, men at den varierer i forhold til forskellige materialitetsudtryk. Det kan de gennemskue.”* Det er, ifølge Fuglsang, i sidste ende et spørgsmål om at kunne indse hvordan man kan kvalificere det, som allerede er: *”Deres kernekompetence, for at bruge denne problematiske betegnelse, er nok den, at de kan bruge refleksionen som en konkret praksis i forskellige materialitets- eller organisationsformer. Refleksionen er deres kernekompetence, som ikke bare er et spørgsmål om, at kunne tænke, altså forstået som, at nu kan vi sætte på begreb. Det er simpelthen et spørgsmål om, at kunne lave nogle bevægelser på tværs af forskellige praksisformer og have forståelse for at dette selv er en praksis”*

Den tværgående praksis som Fuglsang betoner, kan fastlægges som det afgørende kendetegn for det filosofiske miljø på Institut for Ledelse, Politik og Filosofi på Handelshøjskolen i København. Ultimativt kan man måske driste sig til at fremføre, at det handler om at antaste og pirre den bestående orden så vidt, at der fødes noget, som berøver den givne form evnen til at bestå, fordi den føres bort i noget ubestemt. Omvejen over filosofihistorien

kan i forlængelse heraf siges at være skabt for at afsløre tingene i livet. Og samtidig markerer dannelsen af en kropslighed, som Wenneberg formulerer det, en arbejdende praksis som reflektivt kvalificerer begreberne på en sådan måde, at sproget bringes derud, hvor filosofien bliver til et spørgsmål om tilblivelse. Filosofien på LPF kan måske i al sin enkelthed derfor beskrives analogt til det ubestemte liv; et liv der altid er i færd med at tage form. Et liv som samtidig er forpligtet til at skabe sit eget sprog gennem de heterogene skridt som udgør tilblivelsens formgivende praksis.

Da jeg afslutningsvist spurgte om, hvad filosofiens form grundlæggende er i dag – hvad den kan siges at tjene til – og samtidig gav den opgave at besvarelsen skulle være så kort som mulig, kom der følgende fem tankevækkende svar:

1. Instituttleder og lektor Søren Wenneberg: *”Den utopiske tanke. At tænke udover den eksisterende realitet, er den eneste tanke, der skaber rum for at løse de enorme problemer vi har fået via det komplekse, globale samfund.”*
2. Professor Peter Pruzan: *”Det er at være et aktivt spejl, der præsenterer et klarere billede af virksomhedens og lederens forvrængede billede som de har vænnet sig til, gennem at konfrontere og præsentere alternative betragtninger over organisationens og individets succes og identitet, så de bliver i stand til – på lang sigt – at udvikle sig i retning af overensstemmelse med egne, menneskets og klodens behov.”*
3. Professor Ole Fogh Kirkeby: *”At befri folk fra bærmen eller bundfaldet i deres virkelighedsoplevelse.”*
4. Professor Ole Thyssen: *”At stille praktiske spørgsmål til teorien og stille upraktiske spørgsmål til praksis.”*
5. Lektor, studieleder og gruppeleder for filosofigruppen Martin Fuglsang: *”At være farlig igennem dens ekspressive og vitalistiske omsættelighed, at kunne indstifte et problemfelt.”*

Disse fem formuleringer vil jeg lade stå til læserens egen filosofiske eftertanke...

ⁱ Professor Ole Fogh Kirkeby er født i 1947, og blev mag. art i idéhistorie i 1973. Han er ansat som lektor på Handelshøjskolen i 1986, og blev doktor i filosofi i 1994 med *Begivenhed og kropstanke. En fænomenologisk-hermeneutisk analyse*. (Århus: Modtryk). Han er nu *full professor* i ledelsesfilosofi. Af centrale filosofiske bøger står *Om betydning. Tetragrammatonske refleksioner* (København: Handelshøjskolens Forlag 1998), *Secunda Philosophia* (København: Samfundslitteratur 1999), *Ledelsesfilosofi. Et radikalt-normativt perspektiv* (København: Samfundslitteratur 1998) og *Organisationsfilosofi. En studie i liminalitet* (København: Samfundslitteratur 2001). Han forsker i ledelsens og organisationens filosofi, i fænomenologisk filosofi per se, som, ifølge eget udsagn, handler om at lave genuin filosofi. Endvidere udvikler han, i forholdet mellem kunst og lederskab, ”reelt nye hybrider med kompetencebegrebet som centralt.” Til dette siger han: ”Hvis kunst og lederskab skal være interessant, så skal der være en delmængde af den som handler om nogle særlige kompetencer som hverken tilhører lederen eller kunstneren, som i en vis forstand har en universel karakter, men selvfølgelig skal de appliceres kontekstuel. Og det kan filosofien fokusere på.” I den sammenhæng anser han filosofien som den destillerende faktor.

ⁱⁱ Professor Ole Thyssen har i mange år arbejdet med værdier og etik. Fra slutningen af 90’erne skiftede han over og begyndte at beskæftige sig med æstetik. Da han, efter eget udsagn, er en filosof på en handelshøjskole, forsøger han at arbejde i to spor. Et der handler om ren filosofi, og et der handler om anvendt filosofi. Det gør han både for at vise sammenhængen, men også adskillelsen mellem teori og praksis. Det har vist sig ved at han har skrevet en bog om etik – *I hinandens øjne* – men også en bog om værdiledelse. Endvidere har han skrevet en bog om kunstteori – *En mærkelig lyst* – og en bog om æstetisk ledelse. De centrale områder for Ole Thyssens forskning er Niclas Luhmanns systemteori og herunder det autopoetiske og andenordens kybernetikken. Dog har hovedfokus altså de senere år været på den æstetiske teori med en specifik interesse for kunst og kunstsyste

ⁱⁱⁱ Professor Peter Pruzan er B. Sc. fra Princeton University i 1957; MBA, Harvard Business School i 1959. Han har et Fulbright Stipendium til Handelshøjskolen i København i 1959-60 og en Ph.D. i operationsanalyse, Case-Western Reserve University i 1964. I 1982 er en dr. Polit. Hans stillingsbetegnelse er Professor i systemvidenskab. Af væsentlige publikationer af filosofisk art og relevans kan nævnes:

Den etiske udfordring: Om fælles værdier i et pluralistisk samfund (med H.S. Jensen & O. Thyssen) (Handelshøjskolens Forlag, 1990). Peter Pruzan er forfatter til ni bøger og over 100 artikler i internationale videnskabelige tidsskrifter om optimering, decentrale beslutninger, planlægningsteori, beslutningstagning ud fra multiple kriterier, værdibaseret ledelse, etiske regnskaber og forretningsetik. Professor Pruzan siger om sin forskning: *"Det centrale i min forskning p.t. er at integrere perspektiver fra ledelse, filosofi og det spirituelle med det formål at udvikle operationelle og værdibaserede tilgange til lederskab og etik. To temaer står særligt centralt: 1) at undersøge forholdet mellem økonomi, ledelse og etik i miljøer med mange interresser og 2) at integrere menneskelige værdier samt det spirituelle i såvel undervisning og forskning i ledelse."*

^{iv} Lektor, PhD, Martin Fuglsang er cand.merc. fra Handelshøjskolen i København i 1993. Modtog Gunnar V. Holms legat for bedste cand.merc. eksamen. Den organisationsfilosofiske PhD-afhandling: "At være på grænsen – en moderne fænomenologisk bevægelse, Til-Blivelsen af det bioteknologiske mulighedsrum" ved Handelshøjskolen i København i 1998 på Nyt fra Samfundsvidenskaberne. Han modtog Tietgensprisens guldmedalje for afhandlingen. Af væsentlige skrifter må nævnes *Det nøgne liv. En poetik for det sociale*. København: Samfundslitteratur, 1999, skrevet med Alexander Carnera Ljungstrøm, og *Begivenhedens kartograf*. I Ole Fogh Kirkeby: Organisationsfilosofi. København: Samfundslitteratur, 2001. Martin Fuglsang fortæller om sit forskningsprojekt: *"Det begreb som jeg er meget optaget af, og har været i en del år, er et begreb som Lars-Henrik Schmidt har indstiftet, nemlig 'socialanalytik', her forstået som et bestemt temperament i omgang med socialfilosofi og dermed det sociale konstitution og tilblivelse. Det er det overordnede projekt, men erhvervsøkonomisk set knytter det sig til organiseringsbegrebet, som det fx adskiller sig fra 'organisation', m.m. Det gælder både Det nøgne liv som jeg skrev med Alexander, det gælder den bog jeg laver med Ole Fogh Kirkeby, som jeg vil kalde en grundfilosofisk tanke omkring begivenhedens mangfoldighed, som forhåbentligt udkommer til foråret i 2003, det gælder den internationale antologi som jeg lave med Bent Meier, som er en antologi om Gilles Deleuze og det sociale. Alt i alt er det at tænke, hvad en moderne socialanalytik er, når det knyttes og skabes gennem en socialfilosofi, som altså har det sociale som sit anliggende?"*

^v Lektor, PdD, institutleder Søren Wenneberg er cand. merc. dat fra Handelshøjskolen, 1993. Blev i 2000 phd i videnskabssociologi med fokus på kvalitet i videnskaben. Finansieret af SSF. Derefter post doc. med fokus på videnskabens anvendelse, også finansieret af SSF. Lektor på LPF i 2001 med fokus på at lede videnskab. Institutleder for LPF fra 2002. Søren Wennebergs forskning spænder over videnssociologien og videnskabsfilosofien som en del af interessen for, hvad viden er, og hvordan den udnyttes i samfundet. Dette ud fra tesen, at der i dag er mange forskellige aktører

involveret i videnproduktion, som derfor ikke længere kan siges at påhvile den offentlige forskning. En stor del af videnproduktionen foregår dermed i højere grad i vidennetværk, der spænder på tværs af institutionelle grænser, hvilket er et af vilkårene for forskning i information- eller videnssamfundet. Forskningsledelse er endvidere et centralt forskningsområde for Søren Wenneberg – et område han selv prøver kræfter med i sit hverv som institutleder – og her er det primære fokus, hvordan at fremme det innovative og kreative potentiale i forskningen. Af væsentlig publikationer må nævnes *Socialkonstruktivisme – positioner, problemer og perspektiver*. Samfundslitteratur, 2001. *Det handler om tillid*. Samfundslitteratur, 2001 (redigeret sammen med Anders Bordum). Og hans phd-afhandling *Forskningsfeltets kvalitets- og anvendelsesaspekter* fra 1999. Søren Wenneberg arbejder på en debatbog om den moderne videnskabsforståelse, samt en lærebog til faget videnskabsteori (i samarbejde med Asger Sørensen). Begge bøger udkommer i 2003.

^{vi} Følgende data om medlemmer af filosofigruppen er udarbejdet i samarbejde med Marianne Rasmussen. Udover de nævnte medlemmer er kapaciteter som Lektor Asmund Born og Lektor Sverre Raffnsøe tilknyttet filosofigruppen. Disse data markerer bredden og variationen i det filosofiske miljø på LPF:

Thomas Basbøll, cand.mag. BA i filosofi fra University of Calgary, Canada. Cand.mag. i filosofi fra Københavns Universitet. PhD-stipendiat ved LPF, CBS. Forskning: Dette består af to dele: 1) en ”filosofisk undersøgelse” af begrebet tankeoversættelse med inddragelse af empirisk materiale om the Thought Translation Device, udviklet af forskere ved Universitet i Tübingen og diverse forestillinger om tankeoverførelse fra populærkulturen. 2) En positionering af denne undersøgelse i forhold til Wissenschaftslehre-traditionen (Kant, Fichte, Bolzano, herefter Heidegger og Wittgenstein til Kuhn og Foucault og slutteligt ”science studies”) med det sigte at afklare ”the knowledge-pover nexus”.

Anders Bordum, lektor, PhD Cand.scient.pol. fra Københavns Universitet i 1997. Ph.D. fra Handelshøjskolen i København i 1997. Modtog Tiegtenprisens guldmedalje for afhandlingen. Forskning: De primære interesseområder er såvel *indenfor filosofien* som indenfor innovations- og læringsprocesser. Hovedområderne indenfor filosofien er kristisk teori, moralfilosofi, videnskabsfilosofi samt politisk filosofi. Indenfor innovationsområdet er det primært ledelse i innovative miljøer og ledelse af kreative processer, der er i fokus. Ligeledes beskæftiger Anders Bordum sig med sammenhængen mellem epistemologi og videnledelse.

Publikationer:

Bordum, Anders: Diskursetikken og det etiske regnskab – principper for ledelse mellem magt og konsensus. PhD-serie nr. 1998-4.

Bordum, Anders & Søren Barlebo Wenneberg (red.): *Det handler om Tillid*. København: Samfundslitteratur 2001.

Bordum, Anders: Diskursetik og den positive selvreference - Jürgen Habermas' kommunikative etik. København: Samfundslitteratur 2001.

Marianne Theils Fisher, cand.mag. i filosofi. PhD-stipendiat ved LPF, CBS. Forskning: Afhandlingen (der er en del af LOK-programmet) omhandler interaktionen mellem konsulent og klient – her er fokus eksterne konsulenter, der skal hjælpe medlemmer af klientorganisationen til at udføre deres arbejde bedre eller anderledes. Her forsøges en kortlægning af forholdet mellem selvbeskrivelse (identitetskonstruktion) og specifikke karakteristika ved det organisatoriske tilhørsforhold der kendetegner denne specielle relation.

Tine Merete Hansen, cand. comm. fra Roskilde Universitetscenter, 1994. PhD-stipendiat ved LPF, CBS. Forskning: Hovedtemaet er ledelse i Københavns Politi. Det er et forsøg på at undersøge ledelse og politi i et Deleuziansk perspektiv. Hvordan er det muligt at bruge Gilles Deleuze' filosofi i en empirisk analyse af det sociale, og hvad betyder det for måden at betragte spillet mellem ledelse og politi på. Det søger at belyse udviklingen af begrebet ledelse fra ledelse som essens til ledelse som bevægelse/passage.

Jeanet Hardis, cand.merc. fra Handelshøjskolen i København i 1992. Kandidatstipendiat ved LPF, CBS. Forskning: Genstandsfeltet er "sociale partnerskaber" eller samarbejdsrelationer mellem offentlige, private og frivillige aktører. Målet med projektet er at bidrage med et mere videnskabeligt blik på begrebet partnerskab. Projektet søger at udvikle en metodologisk og teoretisk skitse for beskrivelse, analyse og evaluering af partnerskaber i henhold til disses centrale elementer meningsdannelsesprocesser. Det er her centralt at forstå handlings- og meningsdannelsesmønstre, der opstår mellem interessenter i et partnerskab.

Alexander Carnera Ljungström, lektor, PhD. Cand.jur. 1993 fra Københavns Universitet. Master i filosofi og jura fra University of British Columbia, Canada. PhD i retsfilosofi fra Københavns Universitet 1997. Forskning: Skriver på en disputats med arbejdstitlen "Den sociale mangefold". Denne falder i to dele: 1) Spinoza: Homo politicus og 2) Homo tempo. Første del søger at bringe Spinoza ind i *samfundsvidenskaben* og vise hans relevans for det sociale, det politiske og det økonomiske. Anden del søger konsekvenserne af en spinoniztisk inspireret samfundsvidenskab indenfor det sociale, politik, økonomi og kunst. Et gennemgående tema er at vise at kløften mellem kultur/teknologi og kreativitet/viden er ved at ophæves, hvilket bevirker at det sociale, æstetiske og det politiske dispositiv virker mere og mere sammen.

Publikationer:

Ljungström, Alexander Carnera: Rettens alkymi – om venskab, retfærdighed og pathos. København: Samlerens forlag, 1998.

Fuglsang, Martin & Alexander Carnera Ljungström: Det nøgne liv. En poetik for det sociale. København: Samfundslitteratur, 1999.

Finn Janning, cand.merc.fil. fra CBS 2001. PhD-stipendiat (erhvervsforsker) i Novo Nordisk Engineering og på LPF, CBS. Forskning: Det er intentionen indenfor HRM-traditionen at skabe nye begreber, der bedre kan gribe relationen mellem medarbejder og virksomhed, fx medarbejderen som et aktivt og produktivt subjekt. Denne begrebsdannelse skulle gerne nedbryde modsætningen mellem liv og produktion således at liv skaber produktivitet (herunder arbejde) og produktivitet skaber liv (herunder sociale relationer).

Publikationer:

Janning, Finn: I Want You. Speciale ved cand.merc.fil. CBS, 2001.

Søren Overgaard Nielsen, cand.scient.pol. fra Københavns Universitet, 2000. PhD-stipendiat ved LPF, CBS. Forskning: Det centrale er politisk kommunikation og i denne sammenhæng at forpligte sig på at tage kommunikationsbegrebet alvorligt. Den politiske debat fremstår paradoksal, da sammenhængen mellem information, vished og tillid stiller sig på en ny måde qua den stadig stigende informationsmængde: I en tid med ubegrænset adgang til information spiller tillid en større rolle, ikke på trods af men på grund af den stadig stigende informationsmængde.

Søren Buhl Pedersen, cand.mag. i socialvidenskab og filosofi fra Roskilde Universitetscenter, 2000. PhD-stipendiat ved LPF, CBS. Forskning: Der forskes i regional identitet og sigtet er at forstå regionalisering som et kommunikativt fænomen - herunder specielt betydningen af branding. Projektet er knyttet til et større projekt i LPF-miljøet, hvor der overordnet arbejdes med regional forskning i Øresund. Dette projekt er ledet af Christian Tangkjær. Desuden samarbejder han ud af huset på et projekt om organisatorisk branding.

Lis Poulsen, cand. theol. fra Århus Universitet 1986. PhD-stipendiat ved LPF, CBS. Forskning: Dette projekt er et studie af ledelse i den danske evangeliske lutheranske kirke – en offentlig organisation med en meget kompleks struktur. Hensigten er at betragte kirkens organisation som en videnintensiv organisation og herigennem at udvikle nye perspektiver på ledelse og kommunikation. Hovedperspektiverne er kommunikations- og beslutningsteori.

Anne Roepstorff, cand.mag. i etnologi og kommunikation 1998 fra Københavns Universitet. Kandidatstipendiat ved LPF, CBS. Forskning: Hovedtemaet er social ansvarlighed i erhvervslivet. Fokus for afhandlingen er at undersøge hvordan social ansvarlighed opfattes og bedrives i en dansk kontekst. Det primære fokus er på begrebet ansvarlighed og hvilken form for forståelse, der er på spil når organisationer forventes at tage større og større del i samfundets fælles sociale ansvar. Der vil fra en etnologisk vinkel blive undersøgt, hvordan virksomheder reagerer på denne udfordring. Afhandlingen er teoretisk inspireret af Michel Foucaults begreber om magt og governmentality.

Karen Lisa Goldsmith Salomon, adjunkt, PhD. Mag.scient. i antropologi fra Københavns Universitet 1991. PhD fra Handelshøjskolen i København 2002. Adjunkt,

Post.doc. finansieret af SSF ved LPF, CBS. Forskning: "Korporatiseringen af det sociale – et antropologisk studie af medarbejderskab og arbejdspladsen som socialt fællesskab". Den social-filosofiske del af projektet drejer sig om karakteren af fællesskab(er) i (post)modernitetens arbejdsrum. Hvilken type fællesskabsforestillinger opereres der med i virksomheder, som forsøger at implementere "værdibaseret" ledelse. Kan der påvises forhold mellem ledelsesideologi/filosofi og fællesskabspraksis? Hun siger selv: "*Jeg vil forsøge at undersøge, hvilke opfattelser af medarbejderen som subjekt og arbejdet som socialt rum, der er i spil i erhvervslivets nye organisationsformer.*"

Publikationer:

Salomon, Karen Lisa Goldsmith: Going global from the inside out - Spiritual Globalism in the workplace'. Pp.150-172 in: Mikael Rothstein (ed.): *New Age and Globalization*. Renner Publications & Aarhus University Press, Denmark & Headington, Oxford, 2001.

Salomon, Karen Lisa Goldsmith: 'No Borders in Business: The Management Discourse of Organisational Holism', pp.134-157 in: Timothy Bewes & Jeremy Gilbert (eds.): *Cultural Capitalism: Politics after New Labour*. London: Lawrence & Wishart, 2000.

Salomon, Karen Lisa Goldsmith: 'Skriften for Tingene. Om skriften i jødisk tradition'. I: *Tidsskriftet Antropologi* 23, 1990.

Ager Sørensen, lektor. Mag.art. i filosofi 1992 fra Københavns Universitet. Lektorvikar ved LPF, CBS. *Forskning: Værdi og etik*. Studier i tysk filosofi 1890-1930. Overordnet anlægges et historisk perspektiv på deontologi indenfor etik og begrebets betydning for filosofisk etik som sådan. Det bærende spørgsmål er: Hvad kan brugen af værdi som det centrale begreb betyde i diskurser vedr. etik og moral for selve forståelsen af etik og moral. Dette udspringer af en generel interesse i forholdet mellem etik og epistemologi, og hvorledes den begrebslige strukturering af etikken også har betydning for den etiske praksis.

Publikationer:

R. Rasmussen & A. Sørensen (red.): *Exæsser – af og om Georges Bataille*. Århus: Modtryk, 1994

A. Sørensen: *Forskning, etik, konsekvens*. København: Politisk Revy, 2002.

Bent Meier Sørensen, cand.psych. i organisationspsykologi fra Københavns Universitet i 1999. PhD-stipendiat ved LPF, CBS. *Forskning*: Temaet for projektet (der er en del af LOK-programmet) er 'innovation og social kreativitet'. To centrale begreber er her kapitalisme-kritik og subjektivitet, hvor førstnævnte tager udgangspunkt i flere post-marxistiske teorier bl.a. Guattari & Alliez version af verdensintegreret kapitalisme og hvilke muligheder denne massive konstruktion tilbyder hhv. forbyder mhp subjektivitetsproduktion. I denne forstand er min forskning også inspireret af Hardt & Negri Empire-diskurs. Empirisk tager jeg udgangspunkt i den praksis der udspringer sig blandt HRM-konsulenter, plejepersonale, innovative erhvervsnetværk.

Steen Vallentin, adjunkt, PhD. Cand.merc.sol fra Handelshøjskolen i København i 1996. PhD-afhandling: "*Pensionsinvesteringer, etik og offentlighed – en systemteoretisk analyse af offentlig meningsdannelse*" fra Handelshøjskolen i København, 2001. *Forskning*: Det er overordnet sigtet at anlægge et refleksivt sociologisk blik på virksomhedsetik – som teori og praksis – og hertil knyttede temaer og problematikker. Der vil således ikke blive fremstillet begrundelser for moral og etik men snarere reflekteret over, hvordan moral og etik kommer til at indgå i moderne virksomhedsdiskurser. To empiriske perspektiver er centrale: 1) et virksomhedsperspektiv – hvordan spiller moral og etik ind i forhold til virksomhedens selvbeskrivelser og bestræbelser på at styre og lede sig selv? 2) et samfundsperspektiv – hvordan taler andre iagttagere (det politiske system, faglige organisationer, interesseorganisationer mv) om virksomhedens moral og etik?

Publikationer:

Vallentin, Steen: *Pensionsinvesteringer, etik og offentlighed – en systemteoretisk analyse af offentlig meningsdannelse*". PhD-afhandling ved CBS.

^{vii} Professor Hans Siggaard Jensen er nu forskningsdirektør på Learning Lab Denmark.

^{viii} Ha(fil)-startede i 1996 og har siden optaget ca. 100 studerende om året. Cand.merc.(fil) blev sat i værk i 1999 og er en kandidatuddannelse, som skal uddanne erhvervsøkonomiske kandidater, der evner at løse abstrakte problemstillinger i virksomheder og organisationer, som er præget af løbende omstilling og fornyelse. I den forbindelse er ikke mindst evnen til kritisk at formidle, bearbejde, og analysere kompleks viden - samt at kunne reflektere over værdimæssige, etiske og politiske problemer – afgørende. Det er således en uddannelse, der kombinerer filosofi og erhvervsøkonomi med moderne ledelses- og organisationsteori, hvorved de studerende bliver i stand til at reflektere økonomien og den forudsætninger.

^{ix} Sprog og økonomi-linjen.

^x Datalogi og økonomi-linjen. Matematik og økonomi-linjen. Jura og økonomi-linjen.

^{xi} Lektor, Phd, Øjvind Larsen er Cand.theol. fra 1973. Cand.mag. i historie og religionshistorie fra 1980 og phd i 1986. Cand.scient.soc. 1987. Lektor i filosofi ved LPF, CBS. Forskning: ”Den samfundsetiske udfordring – om etikens betydning i det moderne samfund” tager udgangspunkt i det forhold at etiske problemer igennem de seneste årtier i tiltagende grad er blevet påtrængende indenfor alle samfundslivets områder. Det er således Øjvinds ambition at diskutere de samfundsetiske problemstillinger i dette projekt. Det er hans tese, at denne undersøgelse vil munde ud i, at det kun er muligt at formulere samfundsetikken som en kritisk indsigelse mod givne positivt formulerede normer. Det er således sigtet på ny at redegøre for sammenhængen mellem etik og politik, som har været den klassiske samfundsetiske problemstilling fra Platon og Aristoteles over Kant og Hegel til Rawls og Habermas. Af centrale publikationer må nævnes: *Modstandens etik*. København 1988. *Ethik und Demokratie*, Hamburg 1990. *Administration, Ethics and Democracy*. Alderhot: Ashgate Publishing, 2000.